

Човекът като философски проблем

Човекът със своята дейност, съмнения и предположение, с отношението му към света, природата, материалното и нематериалното, към другите около него, човекът със своето всекидневно осъществяване е непрекъснат обект на наблюдение, изучаване и изследване. Човешкото пълноценно осъществяване зависи от редица фактори като социална и екзистенциална активност, общуване, свобода и неприкосновеност и др. Ето защо една от основните задачи на философията е да отговори на въпроса „какво представлява човекът”. Едни учени отричат всякаква оригиналност на човека, други твърдят, че той е напълно различен от своите предшественици.

Няма наука, която да разглежда човека като Божие творение освен християнската антропология. Обект на нейното изследване е човекът като лично богообразно същество, което има особено назначение в този свят. Опити за задълбочено изследване на човека са правили и философите в античния свят. В повечето от техните системи обаче човекът се схваща само като част от космоса, който е в центъра на техните изследвания. Единствено Протагор (481- 411 г. пр. Хр.) поставя човека в центъра на всичко, но неговата максима „човекът е мярка за всички неща” не се е развила във философията.

Древните философи имат най-разнообразни схващания за човека. Питагор (ок. 570 – 496 г. пр. Хр.) смята, че душата на човека е безсмъртна същност, която обитава всички тела и им дава живот, бидейки математически свързана с тялото. Хераклит (ок. 544 – 484 г. пр. Хр.) възприема човешката душа за струя от небесното дихание, безсмъртна, защото произлиза от огъня и се връща при него. Това негово разбиране се доближава до библейския възглед за произхода на човека и неговата връзка с Бога. Според Хераклит душата на човека е непознаваема, защото този, който иска да я познае, не може да достигне до огнения Логос, който устройва света, нито да го задържи у себе си. Според Хераклит човек трябва да размисля за себе си, за своето място в света и за своята съдба. Демокрит (ок. 460 – 350 г. пр. Хр.) нарича човека „малък свят” (микрокосмос), който е образ на големия свят (макркосмос). Според него тялото е щит на душата, но и двете са изградени от атоми. Животът на човека е зависим от дишането – когато едно тяло престане да диша, то умира. Демокрит различава три вида преживявания у човека – сетивни, емоционални и мисловни. В резултат на това и придобитото чрез тях знание бива тъмно и сляпо (от сетивата) и истинско знание (от

разума). Според Демокрит, за да придобие истинска вътрешна хармония, човек трябва да владее себе си и най-вече лошите си желания.

В по-късно време стремежът към себепознание е издигнат в култ. Тогава се налага максимата „Познай себе си!“. Човекът е разглеждан заедно с нравствените проблеми, които го съпътстват. Сократ (469 – 399 г. пр. Хр.) поставя тези проблеми в центъра на своята философия. Той ясно осъзнава, че човекът е безпределен и никога няма да бъде познат истински, защото има сложна природа, а духът му е от Бога, поради което не може да бъде изследван и познат напълно. Платон (427 – 348г. пр. Хр.), за разлика от антропологично ориентираното философско учение на Сократ, основава метафизичната философия и етика. Неговото учение за човека и морала е изградено на трансцендентни основи. За Платон същността на човека е неговата душа, която идва от света на идеите. Тя е безсмъртна, свободна в действията си, но именно поради това тя копнее да се освободи от оковите на тялото и да се върне в истинската си родина. Според Платон тялото пречи на душата да познае истината и красотата. Той сочи умерения аскетизъм като път към уподобяване на Бога – грижите за тялото трябва да бъдат сведени до минимум, за да се създадат по-добри условия за познание на истината. Поради своята връзка със света на идеите, душата е вечна. Аристотел (384 – 323 г. пр. Хр.) също изследва обстойно загадката на човека. Според мислителя той е органически свързан със света, отделен от всички раждащи същества, самостоятелен човешки род. Аристотел осъзнава, че на земята човекът е единственият, който притежава съзнание и самосъзнание, който притежава ум и управлява своите дейности. Природата изявява чрез човека съвършенството на разумните животни, а човешката душа е израз на това съвършенство. За цел и смисъл на човешкото съществуване Аристотел посочва разумната дейност – изискването да мисли и постъпва разумно. Мислителят говори и за „блаженство“ – особено състояние на човешките души, което е Божи дар, тъй като то е най-доброто, което човек може да постигне. Той не смята блаженството за пряко идващо от Бога, а по-скоро го схваща като продукт на активната творческа проява на човешкия ум. Добродетелта, за която говори, също е свързана с разумната мисловна дейност на човека и със съответните ѝ дела¹.

В навечерието на средните векове Патристиката посочва с твърда ръка новите светогледни ориентири. Човекът е поставен да обитава свят, сътворен от Бога. Хората се възприемат като простосмъртни и страдални същества, които виждат „под“ себе си

¹ Киров, Д. Измеренията на човека. Университетско издателство. С. 2008.